

نقش آفرینی زنان از مشروطه تا انقلاب اسلامی

امام خمینی(ره): ما نهضت خودمان را مدیون زن‌ها می‌دانیم

گزارش کبری فرشی

زنان به عنوان نیمی از بیکره اجتماع نه فقط امروز و در شرایط کنونی بلکه در تمامی ادوار تاریخ

ایران زمین نقشی تأثیر گذار و تعیین کننده داشته‌اند و در تمامی برهه‌های حساس تاریخی حضور بر صلابت زن مسلمان ایرانی توانسته است تاریخ را به نفع جریان جبهه حق تغییر دهد. انقلاب اسلامی ایران در طول سال‌های شکل گیری تا پیروزی از ۱۵ خرداد سال ۴۲ تا ۲۲ بهمن سال ۵۷ نیز با نقش آفرینی تعیین کننده زنان همراه بوده است. چه حضور مستقیم زنانی که در راهپیمایی‌ها و اعتراضات فعالانه شرکت می کردند و چه حضور غیرمستقیم زنان در صحنه مبارزه علیه رژیم مستشاهی که با حمایت و ایستادگی در کنار مردان مبارز کمتر دیده شدد در حالی که پشت صحنه حضور و مقاومت مردان انقلابی مادران و همسرانی صبور و مبارز بودند که نه فقط سد راه مردانشان نمی‌شدند بلکه مشوق این مقاومت جانانه نیز بودند، اما باز خوانی جریان انقلاب اسلامی و درخشش زنان در به ثمر رسیدن این پیروزی مردمی ما را به تاریخ مبارزه علیه استعمار و استبداد می‌رساند؛مبارزهای که شاید اصلی ترین ریشه‌های آن را در انقلاب مشروطه بتوانا جست‌وجو کرد. هر چند پیش از مشروطه نیز لغو قرارداد رژی با جنبش اجتماعی زنان از توده‌های مردمی تا زنان درباری از قدرت تحلیل و وسعت نگاه زن در تاریخ ایران زمین حکایت دارد. ■■■

انقلاب مشروطه که در فاصله سال‌های ۱۳۲۳ تا ۱۳۲۴ ه ق در ایران رخ داد نقطه عطف بنیادین در جریان‌های سیاسی و اجتماعی یک قرن اخیر به شمار می آید،زیرا در واقع پایانی بر شیوه سنتی حکومت شاهان در ایران محسوب می شد. در بررسی نقش و جایگاه زنان در مشروطه اغلب به بازخوانی نقش زنان درباری در این برهه تاریخی پرداخته شده است. این در حالی است که در این دوران با فعالیت توده زنان مسلمان ایران را که هم می‌خواستند از مدنیت برخوردار باشند و هم دیانت خود را پاس بدارند مواجه هستیم و اتفاقاً این گروه نقش مؤثری در پیشبرد انقلاب مشروطه داشته‌اند.

■ **زنان پرچمدار لغو قرارداد رژی**

مخالفت‌های ضدولتی زنان دوره قاجار را می‌توان به دوره پیش از مشروطه، انقلاب مشروطه و پس از آن تقسیم کرد. در دوره پس از مشروطه، زنان به انحصار تحت تأثیر علمای دینی و برای پاسداشت ارزش‌های مذهبی به میدان آمدند.

زنان در سال‌های پیش از مشروطه، حضوری چشمگیر و مؤثر داشته‌اند. یکی از مهم ترین نقش آفرینی‌های زنان در لغو قرارداد رژی(۱۳۶۹ هجری شمسی) مشاهده می شود.

در جریان این جنبش برای نخستین‌بار زنان اندرونی در تحقق یک مطالبه سیاسی - عمومی قابل‌توجهی ایفا کردند. هم‌راه‌شدن زنان درباری حرمسرای شاه با دیگر زنان نیز نخستین گام برای هم‌صدا شدن جامعه زنان و عبور از اختلاف طبقاتی آن دوره بود. نکته قابل توجه در این ماجرا گسترش این کنشگری اجتماعی - سیاسی زنان از پایتخت سایر شهرهای کشور است. پس از آنکه ناصرالدین شاه به میرزای آشتیانی دستور داد در انتظار مردم قلیان بکشد یا تهران را ترک کند و پس از آنکه میرزا تصمیم به ترک تهران گرفت، موج عظیمی از مردم به خیابان آمدند و مشخص شد بخش عمده‌ای از این مردم را زنان تشکیل می‌دهند؛ زنانی که علاوه بر تهران در دیگر نقاط کشور نیز به میدان آمدند. بارزترین حضور زنان شهرستانی، قیام زینب باجی در تبریز بود که بازار را به تعطیلی کشاند. در تبریز، دسته‌ای از زنان مسلح با چادر نمازهایی که به کمر بسته بودند، به بازار آمدند و بازار را در اعتراض به قرارداد رژی بستند و به سرعت در کوچه‌ها و پس کوچه‌ها ناپدید شدند. رهبری این زنان را زینب باجی بر عهده داشت. مأموران بارها کوشیدند بازار را باز نگه دارند ولی هر بار گروه زینب، با اسلحه و چماق مانع باز شدن بازار می‌شدند و این کار را تا لغو قرارداد ادامه دادند. در دوران ناصرالدین شاه همچنین با اعتراضات گسترده زنان به بی‌کفایتی شاه و مأموران حکومتی در ماجرای کمبود نان مواجه هستیم که نه فقط در تهران بلکه در تبریز صورت گرفت.

■ **نقش توده زنان در مشروطه**

مشروطه تنها محصول کار مردان نیست، بلکه زنان به صورت مختلف در آن شرکت جستند. از همان روزهای آغازین مشروطه بازتاب دو گرایش فکری دیگر در فعالیت سیاسی - اجتماعی زنان به چشم می‌خورد: نخست آنکه عده‌ای از زنان به تأثیرپذیری از اروپایی‌ها یا اروپاژده‌ها، با افکار فمینیستی به میدان آمدند. عده‌ای دیگر تحت تأثیر جنبش سوسیالیسم روسیه قرار داشتند، اما تعداد هواداران و میزان فعالیت این دو جریان فکری محدود باقی ماند و توده زنان مسلمان، همچنان پیشقراول حرکت‌های سیاسی ضد استبدادی و استعماری این دوره بودند. در این دوره علاوه بر فعالیت زنان در مبارزات سیاسی شاهد نقش آفرینی آنان برای حفظ جان علما هم هستیم.

■ **مشارکت زنان در تهیه پول برای تأسیس بانک**

اواخر سلطنت مظفرالدین شاه، دولت مشیرالدوله تصمیم گرفت برای تأمین برخی مخارج دولتی و کشوری از دولت روس و انگلیس وامی با سود ۷درصد دریافت کند. این تصمیم با مخالفت مجلس و مردم روبه‌رو شد. در نتیجه دولت از اجرای تصمیم خود منصرف شد و مجلس برای اینکه پول کافی برای دولت فراهم کند، تأسیس بانک ملی را به تصویب رساند. زنان در فراهم آوردن پول و تأسیس بانک، فداکارانه شرکت جستند. برای مثال «روزی در پای منبر سیدجمال واعظ در مسجد میرزاموسی، زنی به پا خاست و چنین گفت: دولت ایران چرا از خارج قرض کند؟ مگر ما مرده‌ایم؟ من یک زن رختخوی هستم. به سهم خود یک تومان می‌دهم. دیگر زن‌ها نیز حاضرند. هم‌زمان با آن زنان دیگر گوشواره‌ها، انگوها و

امام امت نقش مؤثر زنان در پیروزی انقلاب را اینگونه توصیف می‌کنند:«شما در چه تاریخی چنین دیده‌اید؟ امروز زن‌های شیردل، طفل خود را در آغوش کشیده‌و به میدان مسلسل و تانک می‌روند. در کدام تاریخ چنین مردانگی و فداکاری از زنان ثبت شده است؟!» و تأکید دارند: «آمدن شما خانم‌ها سه خیابان‌ها و میدان‌های مبارزه موجب این شد که مردها هم قوت پیدا بکنند، تقویت بشوند، روحیه آنها هم با آمدن شما تقویت بشود.» امام خمینی تأکید داشتند: «ما نهضت خودمان را مدیون زن‌ها می‌دانیم»

می‌توان در ماجرای کشف حجاب مشاهده کرد؛ مبارزه‌ای که از مبسو یا خانه‌نشینی زنان محجبه همراه بود و در ابعاد دیگر به کاروزه و مطالبه‌گری‌هایی نظیر قیام مسجد گوهر شاد انجامید. در اول فروردین ۱۳۱۴ رضاخان فرمان داد مردها کلاه لگتی بر سر گذارند و زن‌ها چادر را بردارند. در همین ایام جشن بزرگی در ساختمان دانشسرای عالی بر گزار شد و به دستور شاه تمام معلمان که در این برنامه دعوت شده بودند باید بدون حجاب شرکت می کردند. اوج اعتراضات مردمی به این ماجرا در قیام مسجد گوهر شاد بود. در روز شنبه ۲۱ تیرماه ۱۳۱۴ در مسجد گوهرشاد، شعارهای ضدسلطنت و ضدحجاب زدایی داده شد و مسجد یکپارچه سرود مقاومت سر می‌داد.

قوای دولتی که مقاومت مردم را دیدند به دستور رضاخان به اجتماع آنان یورش بردند و در کشتاری خونین و وحشیانه بین ۲ تا ۵ هزار نفر را کشتند.

■ **نهضتی که مدیون زنان است**

اما مبارزات علیه پهلوی دوم از سال ۴۲ به رهبری امام خمینی آغاز شد.مبارزاتی که زنان باه پای مردان در آن حضور و نقش فرینی داشتند. امام خمینی (ره) بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی نقش زنان در پیروزی انقلاب را اینگونه توصیف می‌کنند:«مردها به تبع زن‌ها در خیابان‌ها می‌ریختند، تشویق می کردند، زن‌ها مردان را، خودشان در صف‌های جلو بودند.»

امام امت نقش مؤثر زنان در پیروزی انقلاب را اینگونه توصیف می‌کنند:«شما در چه تاریخی چنین دیده‌اید؟ امروز زن‌های شیردل، طفل خود را در آغوش کشیده و به میدان مسلسل و تانک می‌روند. در کدام تاریخ چنین مردانگی و فداکاری از زنان ثبت شده است؟!» و تأکید دارند: «آمدن شما خانم‌ها به خیابان‌ها و میدان‌های مبارزه موجب این شد که مردها هم قوت پیدا بکنند، تقویت بشوند، روحیه آنها هم با آمدن شما تقویت بشود.» امام خمینی تأکید داشتند:«ما نهضت خودمان را مدیون زن‌ها می‌دانیم.»

در ورای همین نگاه بنیانگذار کبیر جمهوری اسلامی ایران بود که در انقلاب اسلامی ایران بر خلاف انقلاب مشروطه حقوق زنان به رسمیت شناخته شد و در سایه برقراری نظام اسلامی زنان فرصت یافتند تا در جامعه حضوری فعال داشته باشند و امام خمینی (ره) خود در خط مقدم مطالبه حضور اجتماعی زنان هستند به گونه‌ای که وقتی پای مشارکت سیاسی آنان به میان می آید می گویند: «شما هم (زنان) باید رای دهید. شما هم با سایرین فرقی ندارید، بلکه شما مقیدبر مردها.»

■ **الزام زنان به مشارکت اجتماعی**

حضرت اسام در تبیین حدود جایگاه اجتماعی زن در یک نظام ایده‌آل می‌فرمایند:«در نظام اسلامی زن به عنوان یک انسان می‌تواند مشارکت فعال با مردان در بنای جامعه اسلامی داشته باشد ولی نه به صورت یک شیء. نه او حق دارد خود را به چنین حدی تنزل دهد و نه مردان حق دارند که به او چنین ببیندشند» و نیز «اسلام زن را مثل مرد در همه شئون - در همه شئون - همانطوری که مرد در همه شئون دخالت دارد، زن هم دخالت دارد.» امام درباره مشارکت زنان تنها به توصیه اکتفا نمی‌کردند و مشارکت زن در تمامی امور را یک الزام می‌دانستند:«زن باید در مقدرات اساسی مملکت دخالت کند.» از نگاه امام پیش زمینه‌های این الزام نیز در نقش آفرینی زنان برای به ثمر رسیدن پیروزی انقلاب و نظام اسلامی ریشه داشت به همین دلیل هم تأکید داشتند:«ما نهضت خودمان را مدیون زن‌ها می‌دانیم. مردها به تبع زن‌ها در خیابان‌ها می‌ریختند.»

در پی همین ارزشگذاری امام (ره) به زنان بود که زنان در ایام پس از انقلاب نیز در دوران دفاع مقدس در جایگاه مادر، خواهر و همسر شهدا حماسه آفرینند. در کنار این فداکاری‌ها با حاکمیت ارزش‌های اسلامی و انقلابی شاهد اعتلای جایگاه زنان هستیم و امروز به برکت انقلاب زن مسلمان ایرانی الگوی سوم زن نه شرقی نه غربی را به دنیا ارائه داده است. زنی که در عرصه‌های علمی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی خوش می‌درخشد و در تمامی عرصه‌ها با حفظ حجاب و پایبندی به اصول حضوری تأثیر گذار داشته و مسیر رشد و تعالی زنان ما همچنان باز است.

در ادامه

مریم زاهدی

۲ برابر شدن وام ازدواج انگیزه مردها را ۲۱ برابر نکرد!

خبر ۶۰ میلیونی شدن وام ازدواج از سال آینده جزو اخباری نبود که بتواند برای زوج‌ها و خانواده آنها خیلی هم خوشحال کننده باشد. تا همین یک سال پیش ۶۰ میلیون تومان می‌توانست دختران زیادی را به خانه بخت بفرستد و بر تن پسران زیادی رخت دامادی ببوشاند، اما اعلام دو برابر شدن وام ازدواج و رسیدن آن به مبلغ ۶۰ میلیون امروز در شرایطی اتفاق می‌افتد که ۶۰ میلیون تومان نمی‌تواند گره چاندنی از مشکلات زوج‌های جوان و مدیخت بگشاید و به نظر نمی‌رسد مردها را هم به ازدواج ترغیب کند.

اینکه چرا وام ازدواج در کشور شیب منفی دارد و چرا ۱۲ میلیون دختر و پسر جوان در حال عبور از سن مناسب ازدواجند موضوعی است که این روزها در حاشیه لایحه‌های پر حاشیه‌ای همچون لایحه تأمین امنیت زنان یا لایحه افزایش سن ازدواج قرار گرفته اما درست در شرایطی که وقت و انرژی کشور و مسئولان حوزه زنان و خانواده و قوه قضائیه روی این موارد است و رسانه‌ها هم به تبع مسئولان الزام یا فقدان ضرورت چنین لایحه‌هایی را بر جسته‌ساز می‌کنند هر روز تعداد دختران و پسرانی که از ازدواج فاصله می‌گیرند بیشتر و بیشتر می‌شود. عامل شیب منفی رشد ازدواج چه مسائل مالی و اقتصادی و چه مسائل فرهنگی و اجتماعی باشد چندان فرقی نمی‌کند، چراکه عزمی جدی برای بر طرف کردن موانع و سر و سامان دادن بهوضاع ۱۲ میلیون جوانی که در حال عبور از سن مناسب ازدواجند نیست. جوانانی که در کنار افراد هرگز ازدواج نکرده و مبتلا به مجرد قطعی و آمار مطلقه‌ها جمعیتی بالغ بر ۲۰ میلیون نفر را تشکیل می‌دهند و یک چهارم جمعیت جامعه را شامل می‌شوند اما با وجود جامعه آماری‌ای به گستردگی یک چهارم جمعیت کشور این جمعیت هیچ جایگاهی در برنامه‌ریزی‌ها و جنرال‌های سیاسی ندارند. شاید به همین دلیل است که دو برابر شدن وام ازدواج در شرایطی که جامعه با بحران‌های جدی اقتصادی مواجه است چندان جاذبه‌ای برای هیچ کس نداشت. نه جوانان و خانواده‌ها و نه حتی رسانه‌ها. ۲۰میلیون جمعیتی که در آماردهی مسئولان کشور گم شده‌اند بیش از اینها نیازمند انگیزه‌یابند تا بتوانند به تشکیل زندگی مشترک فکر کنند. به خصوص اینکه اقساط ماهانه ۵۶۰ هزار تومانی این وام برای تازه عروس و دامادهایی که کل درآمدشان به ۳ میلیون هم نمی‌رسد اقساطی سنگین محسوب می‌شود به خصوص وقتی در کنار کرایه خانه و سایر خرج و مخارج زندگی قرار می‌گیرد. پر درآمدهایی که توان پرداخت این اقساط را دارند هم قاعدتاً به چنین وام‌هایی نیاز ندارند.

از همه اینها مهم‌تر آن است که باید دید وام ۶۰ میلیونی کی و کجا دست جوانان دم بخت را می‌گیرد داصف‌های طولانی انتظار و دست اندازهای همچون ضامنی که باید کارمند رسمی دولت باشد و شرایط سنی ضامن اجرایی شدن اخباری از این دست با سرعت رسانه‌ای شدن آن زمین تا آسمان فرق می‌کند.

زوج‌هایی که این روزها پشت سد چالش‌های روزافزون اقتصادی مانده‌اند و نه توانی برای تهیه مقدمات زندگی دارند، نه زورشان به اجاز مسکن می‌رسد و نه می‌توانند مراسمی برای جشن آغاز زندگی مشترکشان بر گزار کنند شاید دلشان به شنیدن این خبر خوش شود.اما این دلخوشی چندان دوام نمی‌آورد. به طور یقین با نخستین مراجعه به بازار و نخستین پرس و جو درباره قیمت جهیزیه و هزینه‌های اجاره‌خانه و سایر ملزومات آغاز یک زندگی تازه، همین دلخوشی اندک نیز پایان می‌یابد. هر چند اگر این وام به دست این جوانان برسد شاید بتواند برخی چاله‌های زندگی شان را پر کند.

نگاه

فریده محرمی*

حجاب و امنیت اجتماعی زنان

در اکثریت قریب به اتفاق ملت‌ها و آیین‌های جهان در بین زنان حجاب مرسوم بوده است، هر چند حجاب در طول تاریخ فراز و نشیب‌های زیادی را طی کرده و با اعمال نظر و سلیقه حاکمان تشدید یا تخفیف یافته ولی هیچ‌گاه به طور کامل از بین نرفته است. حجاب به عنوان هویت اجتماعی انسان، بخشی از شخصیت فرد محسوب می‌شود و مانند سایر هنجارهای اجتماعی از شکل و الگوی خاصی پیروی می‌کند که این الگو باید متناسب با شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی جامعه باشد.

رعایت حجاب اسلامی و ارتباط آن با امنیت اجتماعی در اولویت قرار دارد. دختران جوان یا مبانی دینی در خانه زمینه‌ساز ممانعت از بدحجابی خواهند بود. به خطر افتادن امنیت اجتماعی زنان و دختران در ارتباط با بدحجابی مسئله قابل تأملی است که به پژوهش خاص خود نیاز دارد. در حال حاضر عدم رعایت این هنجار اجتماعی مهم در سطح جامعه به ویژه شهر تهران هستیم، در حالی که تعالیم اسلامی بر رعایت حجاب زنان در سطح جامعه تأکید دارد.

پوشش نشان‌دهنده فرهنگ ناخودآگاه جامعه است. لباس پوشیدن نشانه اجتماعی بودن انسان است و مانند دیگر جنبه‌های اجتماعی بودن انسان بر اساس ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و انتظارات جمعی شکل می‌یابد. اصلاح و ترمیم معضل بدحجابی نیازمند مهندسی فرهنگی و اتخاذ سیاست‌های اجتماعی است که از طریق کنترل اجتماعی به صورت غیررسمی و رسمی باید مدیریت و نظارت شود.مسئولیت اصلی نظارت رسمی بر اساس قوانین موجود بر عهده نیروی انتظامی قرار گرفته است. پلیس بیش از هر نهاد دیگری درگیر این موضوع است. همه مردم از پلیس انتظار دارند ضمن پیشگیری از جرائم اجتماعی تدابیر و برنامه‌های لازم در جهت شناسایی و برخورد با متخلفان و هنجار شکنان اخلاقی به ویژه ناهنجارهای بازی و مشهودی چون بدحجابی و بی‌حجابی را به کار گیرند.

■ **معاونت اجتماعی فاتب، کارشناس ارشد اداره بر آورد اجتماعی**